

Boekbeoordelingen

Vrouwelijke persoonsnamen in Holland en Zeeland tot het jaar 1300 / Tanneke Schoonheim. – Groningen: Gopher Publishers, 2004. – 471 p.
ISBN 90-5179-180-1 Prijs: €32,-

Thema van deze dissertatie, die in oktober 2004 aan de Rijksuniversiteit Leiden werd verdedigd, vormen de vrouwelijke persoonsnamen in Holland en Zeeland in de periode vóór 1300. Op het eerste gezicht lijkt dit een wat hachelijke zaak gezien het relatief geringe aantal bronnen. Maar er blijkt uiteindelijk veel meer te bestaan dan men gewoonlijk denkt. Schoonheim komt in haar studie uiteindelijk op circa 2.500 attestaties van vrouwenamen. Deze worden in hoofdstuk twee allemaal etymologisch bekeken en bediscussieerd (p. 25-224). Een van de problemen daarbij is natuurlijk de identificatie van de namen. Hoe weet men dat het om een vrouwen-naam gaat? Vaak is dat wel duidelijk aan de hand van de kontekst zoals bij *Connegundus soror sua*; maar bij namen op *-a* kunnen juist in Holland en Zeeland problemen optreden, omdat men rekening dient te houden met zwak verbogen mansnamen op *-a*. Het is daarom nauwelijks te vermijden dat in sommige gevallen enige onzekerheid blijft zoals bij een groep horigen te Velzen: *Tetta et filius eius Abbo, filiaequae eius III, Betto etiam et soror eius, necnon et Frithe-siund et soror eius Erinburg cum illorum infantibus* (Diplomata Belgica 340,19). Is deze *Tetta* een mannetje of een vrouwtje? Schoonheim neemt aan, dat het een vrouwen-naam is, wat plausibel lijkt gezien het voorkomen van *Abbo* en *Betto* met *-o* in dezelfde tekst, die wel mannen lijken te zijn.

De etymologische behandeling neemt een groot en belangrijk deel van het proefschrift in. Schoonheim argumenteert daarbij voorzichtig en degelijk en neemt de opvattingen van vroegere onderzoekers kritisch onder de loep. Zo maakt ze waarschijnlijk dat *Aldburg* en *Aldhild* in het Utrechtse goederenregister (918-48) waarschijnlijk met het element **ald-* 'oud' zijn gevormd, terwijl *Aldwi* uit het begin van de dertiende eeuw eerder bij het element **adal-* zal behoren, vgl. de argumentatie op p. 27-31. De interpretatie van *Begga* als een afleiding van een naam op *-berga* lijkt ondergetekende ook het meest waarschijnlijk, vgl. p. 49 en 52-55. In het algemeen kan men zich dus bij de interpretatie

van Schoonheim aansluiten. De hier en daar van vroegere onderzoekers afwijkende uitleg wordt goed beargumenteerd. Slechts zelden krijgt men een wat onzeker gevoel. Dat is bijvoorbeeld het geval bij de namen *Menseth* resp. *Meynseth* [beide 1264, afschrift ca. 1420] op p. 196, die onder het tweede element *-sind* zijn geplaatst. Schoonheim neemt aan, dat de *-n-* hier is weggevallen voor de dentaal. Maar in dat geval zou je toch **-sith* verwachten, vgl. p. 197 waar bij het element **-swind* wel een lange /i:/ wordt aangenomen. Men moet hier dan aannemen, dat de lange klinker weer is verkort. De verklaring van de namen op p. 197 – *-swind* > *-sund* > *-sind* > *-send* > *seth* – lijkt echter nogal omslachtig. Misschien is hier eerder sprake van een vorm *-swith* die in de onbekletoonde lettergreep in de loop van de tijd tot *-seth* geworden is, dit mede gezien de late attestatie van de beide namen. Men vergelijk hiermee p. 215, waar wordt opgemerkt, dat naast *-wi* ook de variant *-we* voorkomt, vgl. de vrouw *Everwe* [1243-44], die enkele jaren eerder *Everwine* = *Everwien* [1240] wordt genoemd.

De verdienste van deze dissertatie ligt echter niet alleen in de nauwkeurige etymologische beschrijving van het overgeleverde materiaal, maar ook in het gebruik ervan voor verder onderzoek. Zo wordt een overzicht gegeven van de verhouding tussen Germaanse en niet-Germaanse namen in de periode van de zevende tot en met de dertiende eeuw (opgesplitst naar eeuw). Daaruit blijkt dat de vrouwenamen tot en met de elfde eeuw praktisch zuiver Germaans zijn. Pas in de twaalfde eeuw komt men ook draagsters van niet-Germaanse namen tegen. Voor die tijd beperkt zich dit tot de namen van heiligen. Interessant daarbij is de vaststelling dat niet-Germaanse namen in Egmond zeldzamer lijken te zijn dan in de rest van het onderzochte gebied (p. 232). Hetzelfde beeld biedt ook de dertiende eeuw, al is de verhouding Germaans : niet-Germaans ten voordele van de laatste groep verschoven. Het toemen van het aantal niet-Germaanse namen wordt door Schoonheim in verband gebracht met de bevolkingstoename in diezelfde twaalfde eeuw. Aan de andere kant vielen door de taalkundige ontwikkeling steeds meer naams-elementen samen, bijvoorbeeld *-wich*, *-wide*, *-wijf* > *-wi*. De behoefte aan nieuwe namen werd dus groter.

Vanuit regionaal perspectief valt op dat het aantal draagsters van niet-Germaanse namen toeneemt al naar gelang men verder naar het zuiden

komt (p. 259). Vanuit maatschappelijk perspectief wordt duidelijk dat Germaanse namen bij het gewone volk nog lang de meerderheid vormen; Schoonheim noemt deze groep zelfs het ‘conservatiefst’ (p. 276), al voegt ze er wel aan toe, dat het beeld vertekend kan zijn door het feit, dat een groot deel van het materiaal afkomstig is uit het noorden van Noord-Holland, dat eerder al als een conservatieve regio uit de bus was gekomen. Het zou aardig zijn om ook de mansnamen eens te vergelijken. Mijn indruk is, dat vrouwennamen op zich al wat conservatiever dan mannennamen zijn, zoals ook uit een onderzoek naar vrouwenamen in het 11de-eeuwse Zweden bleek, vgl. A. Quak, ‘Kvinnonamnens struktur i 1000-talets Uppland’, in: *Handlingar av NORNA's Nionde Namnforskarekongres i Lund* (NORNA-Rapporter 34). Lund 1987, p. 263-270. Ook wat naams-elementen betreft, lijken er verschillen te hebben bestaan tussen de namen binnen de adel en die binnen het gewone volk (p. 277-78).

Deze knappe dissertatie bevat verder nog een Duitse samenvatting (p. 280-85), een literatuurlijst (p. 287-302) en – belangrijk! – twee bijlagen: een overzicht van alle attestaties en een overzicht van alle geïdentificeerde personen. Het boek wordt afgesloten met een zeer nuttig register (p. 435-469). Het doet goed om te zien dat er ondanks de voor de naamkunde in Nederland moeilijke tijden nog steeds naamkundige studies verschijnen.

Arend Quak